

voyeur

Naima Albdiouni
voyeur

roman

Meulenhoff | Manteau

© 2009

Meulenhoff | Manteau en Naima Albdiouni

Meulenhoff | Manteau

Mechelsesteenweg 203, B-2018 Antwerpen

Herengracht 507, NL-1017 BV Amsterdam

www.manteau.be | www.meulenhoff.nl

Boekverzorging:

Herman Houbrechts

Omslagbeeld:

© Claudio Veneziani

Zetwerk:

Karakters, Gent

Alle rechten voorbehouden.

Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd,
opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand of openbaar gemaakt,
in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch,
door fotokopieën, opnamen of op welke wijze ook, zonder
voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

ISBN 978 90 8542 024 8

NUR 301

D/2009/0034/224

Inhoud

Het laatste woord ...	7
Café Lmektab ...	12
Abdullah ...	20
L'île de Rabhae, Ronny en Matthieu ...	28
Beni Makada ...	38
Yak, a lihoudi? ...	56
Casa Barata ...	76
De Benni's ...	86
Troonfeest ...	98
Wervelwind ...	112
Wind en zand ...	122
Playas en players ...	134
Malabata Mala Pata ...	144
Orde en orders ...	154
Vrijdag zonder gebed ...	158
Avenue Mohammed V ...	162
Het is Lmektab ...	166
Mond vol tanden ...	172
Zoon van zijn vader ...	178
Seffar naar Sefarad ...	184

Bhima naar Sidi Qasem ...	190
Mhabbes ...	196
Wiens dienaar ...	200
Naima ...	208
Al-Qahira, de glorieuze ...	212
Si Mohammed ...	218
Souraya ya zine ...	224
Sharaf ...	230
Tazzz ala Lmart ...	236
Speelplaats ...	240
Mohammed El Arbi ...	244
Dyaf dyaf dyaf ...	248
Rwina ...	256
France 2 ...	262
ALLAH AL WATAN AL MALIK ...	266
Verklarende woordenlijst ...	270

Het laatste woord

Ik beken. Ik klaag aan, ik haal alles op en aan wat me op de lever ligt. Dat er niets is wat we kunnen doen hebben jullie ons goed ingepeperd. Al decennia gebruiken we onze monden om leegte te vullen, hanteren we onze tongen om vunzigheden en achterbakse achterklap te verspreiden, fluisteren we wanneer het van belang is en roepen we het uit wanneer we trivialiteiten mee te delen hebben. Marokko is de grootste producent van woorden, zinnen, ongeschreven boeken met verhalen die pas in dovemansoren tot leven komen en alleen voor de blinden een wereld uitmaken die enige zin vertoont. We lachen, fluisteren, mompelen, roddelen, roepen, tieren, schelden als de besten, hebben allemaal in dit onderontwikkelde en analfabete land een doctoraat behaald in al deze verfijnde vormen en verschijningen van de stem van het woord. Maar wie wil leren lopen, moet eerst staan en dan zich voortbewegen. En we hebben nooit geleerd te praten en te spreken, we hebben alleen maar geleerd te preken en te oordelen over *l'autre*.

We hebben de grootste ogen, gebruiken ze gretig op straat, we gunnen elkaar van harte vuile, afgunstige, hatelijke blik-

ken wanneer we ons bedreigd voelen, maar we laten het na in de spiegel te kijken. Maar ons treft niet alle schuld. Het is een erfelijk gegeven, maar een dat gevoed en gekweekt werd in grote serres, als een kostbaar product dat aan de basis ligt van de hele economie en de motor zou lamleggen als het gewijzigd werd. We gunnen elkaar amper het licht in de ogen, zuigen gulzig alle zuurstof op in onze longen opdat we die niet hoeven te delen met de rest, grazen het gras onder elkaars voeten weg, in andermans tuinen, we gaan elkaar te lijf wanneer we ons vervelen en steken messen in elkaars ruggen om te bewijzen dat er niet met ons te sollen valt.

We zijn allemaal verneukt uit de strijd gekomen, uit de test die ze ons hebben laten ondergaan. Allemaal. We waren zo gewend geraakt aan de jas van schaamte dat we er zelfs mee leerden pronken en er trots op waren als een pauw. Travestieten waren we geworden en allemaal vonden wij het niet meer dan normaal dat iedereen erbij liep met een masker dat nooit meer afgezet werd.

Treft ons allemaal schuld? Moeten we allemaal boeten? Willen we nu kiezen voor oorlog tegen onszelf of vrede met allen? We willen dat het buitenland ons aanvaardt, maar wij villen elkaar levend, zijn zelf de grootste racisten, haten de *lghrobia* en de Berbers, kijken neer op de *shlouh* en minachten de armen en de bedelaars, we zijn jaloers op de welgestelden, vloeken op de politici en hoogwaardigheidsbekleders, behandelen onze vrouwen als minderwaardige levensvormen en onze burens als vijanden.

Ergens was het niet meer dan nodig, ja, noodzakelijk dat we onder de knoet werden gehouden. We zijn warmbloedig. Ja, haha, *le marocain* heeft het hete bloed in de aderen stromen. Heter dan het Syrische of Libanese. Een vrouw kan ons lid overeind doen komen zonder zelfs de deur te hebben geopend, verstopt achter vier muren, slechts neuriënd aan het aanrecht van haar witte keuken. Onze verbeelding is rijker dan geld ons ooit zal maken en groter dan die van de grootste schrijvers. Maar we gebruiken haar niet, weten niet wat onze sterke punten zijn, we misbruiken het juiste en gebruiken het foute en nutteloze. We belonen het beulswerk en schenken schouderklopjes aan de gevoel- en gewetenlozen. We houden van drama en voeren graag gratis geïmproviseerde theaterstukken op straat op, laten ons ego strelen door de blikken van de toevallig aanwezige toeschouwers op de markt en in de smalle stegen en zanderige velden van onze onmetelijk grote grond. En onze humor houdt ons levend, we lachen om niet te huilen en om te overleven. Bitter zijn we. Zoet. Scherp. Sarcastisch. Ironisch.

We overdrijven, leggen zout op de wond, verzinnen het onverzinbare en het onvindbare omdat we niet anders kunnen. Niets anders kennen.

En nu, beste lieden, moet ik jullie bekennen dat ik, Abdullah Nassiri, tot jullie dienst, mezelf overgeef. Ik geef jullie alles wat ik te geven heb, heb de fut niet meer om tegen te stribbelen. Ik kan niet meer haten en wrok koesteren, huilen en denken, want ik kan niets doen. Niet nu, niet morgen, nooit niet. We offerden onze jeugd op en verpandden onze

gedachten en onze waardigheid, we lieten onze harten en lichamen vertrappelen onder het verpletterende gewicht van het verleden en van iedereen die maar een bodem nodig had om op te staan. Wij zijn Marokko. Ons bloed en onze ziel kleven onder deze grond en gaan de eeuwigheid in, planten zich voort, zullen opgenomen worden in de wortels van alle bomen, zullen het groen van het gras meer doen schitteren en zullen terechtkomen in de uiers van de koeien die in het gras grazen en zo in de magen belanden van de grote carnivoren die we zijn. Dus uiteindelijk, beste kijkers, eten we onszelf op. Het is een vicieuze cirkel. We eten onszelf op. Omdat we nooit iets anders hebben geleerd.

Beste luisteraars, ik buig nederig voor jullie, dank jullie voor het genot en jullie tijd en wens jullie allemaal een goede nacht en veel geluk toe. *Thalaw*.

Café Lmektab

Mohammed El Arbi uit Azieb Hady Kaddour, een gehucht dat in een mum van tijd tot de stad is gaan behoren, bracht het gros van zijn tijd door in het café als hij niet moest werken. Hij was metselaar en bracht tevens kitscherige, gipsen plafond- en muurversieringen aan in villa's en kantoorgebouwen. Zijn baas liet hem en zijn collega's overuren maken die hij zelden of nooit uitbetaalde. Omdat de jongens nauwelijks konden schrijven, lezen en tellen, slaagden ze er zelden in de tel bij te houden van de uren die ze werkten. Klagen durfden ze niet omdat hij de enige werkgever was in de omtrek die altijd wel voor klussen zorgde.

Het was al weer twee maanden geleden dat hij hun maandloon had betaald. Wanneer Mohammeds moeder hem erop wees dat hij gratis werkte, wuifde hij haar woorden weg en mompelde lispelend: 'Ik mag al blij zijn dat ik werk. En ik geef jou toch jouw deel van de huur op tijd? Hij zal wel betalen.' Hij was de enige van haar kinderen die niet getrouwd was. De enige vrouw met wie hij ooit had willen trouwen, was nooit goedgekeurd geweest door zijn familieleden.

Ze heette Arwa, kwam uit Asilah, had groene ogen en blonde haren. Uitgaansavonden in Asilah met vrienden eindigden steevast in bordelen, waar ze hun weekloon verbrasten aan drank en hasjiesj. Mohammed El Arbi was als een blok voor haar gevallen toen hij haar zag. Toen ze hem niet meer liet betalen voor haar diensten, wist hij dat ook zij gevoelens voor hem begon te koesteren. Na een verkering van enkele maanden bleek ze zwanger te zijn. Van hem, zei ze. Hij geloofde haar, want ze wilde tijdens hun verkering niet meer door een ander aangeraakt worden. Ze kon het niet langer verdragen dat er nog begerige, door alcohol vertroebelde blikken op haar lichaam rustten.

Zijn vrienden schudden meewarig hun hoofden en waarschuwden hem voor het ongeluk waar hij met open ogen in zou lopen. Hij antwoordde dat het zijn lot was om in vervloekte kringen het geluk te vinden. Dertien jaar later was zijn dochter nog steeds niet bij zijn familie over de vloer geweest en had hij nooit de kans gekregen om een vader te zijn als een ander. In café Lmektab lieten ze hem tenminste met rust, werd hij door niemand beoordeeld of veroordeeld.

Het café was als een kuuroord, waar mannen met bewogen verledens of levens, met vervelende of veeleisende vrouwen, met allerlei zaken op hun kerfstok, met vermoeide blikken achter een muntthee of een glaasje sterkedrank hun zorgen konden vergeten. De solidariteit en naastenliefde was er groter dan in de gemiddelde moskee. Wanneer er een berooide het etablissement betrad en zijn handpalm opstak voor de

mannen aan de toog, was de kans groot dat ze hem het weinige geld dat ze hadden toestaken, terwijl de mannen die de moskee op de hoek na het avondgebed verlieten, hem hadden afgescheept met een minachtende blik op hun bebaarde gezichten.

Café Lmektab was het eigendom van Aziz. Hij had de kroeg opgericht om zijn illegale zaakjes te kunnen witwassen. Hij had al driemaal achter de tralies gezeten in de beruchte Satt Village, de gevangenis net buiten het dorp, waar op vrijdag voor de poort vrouwen en jongeren al vroeg wachtten met manden vol eten en kleren die ze voor hun broer, vader, oom of neef hadden meegesleurd. Het was geen geheim dat Aziz dealde. Zoals hij het deed, leek het zelfs bijna een eerlijke broodwinning. Zijn vrouw, Naima, had hem gesmeekt ermee op te houden. Ze wist niet meer wat ze haar dochters moest vertellen als hij weer zou worden opgepakt. De blikken en gefezelde woorden van de burens en omwonenden raakten haar niet meer; ze was er al aan gewend geraakt dat mensen hoe dan ook kwaadspraken. Maar haar vijf dochters hadden behoefte aan een vaderfiguur die aanwezig was, op wie ze konden rekenen, die hen beschermde en hun wijze raad gaf.

Tijdens zijn verblijven in Satt Village had ze zich een sterke vrouw getoond, op wie hij kon bouwen. Terwijl de meeste echtgenotes aan de zwier gingen met andere mannen, had zij iedere keer de eindjes aan elkaar geknoopt met het geld dat hij in huis had verstoppt – want alles was door de autoriteiten in beslag genomen – en hem trouw iedere

week bezocht, terwijl ze hem vertelde over de veranderingen die hun kinderen ondergingen. Hij was zich ervan bewust dat een andere vrouw hem al lang verlaten zou hebben. Toen hij de laatste keer vrijkwam, had hij zichzelf voorgenomen zijn leven een drastische wending te geven en de illegale handel op te geven. Nu ja, opgeven was veel gezegd. Het was haast onmogelijk om er geheel afstand van te nemen. Hij had zich toegespitst op de kleine hoeveelheden en had aan zijn neef Rachid de verantwoordelijkheid overgedragen. Voortaan zou hij zich alleen mondeling bemoeien met de zaken.

De politieagenten die geregeld een kopje koffie bij hem kwamen drinken, lieten hem zijn gang gaan. Ze waren op de hoogte van al zijn bezigheden, maar knepen een oogje dicht in ruil voor een briefje van honderd dirham nu en dan. Aziz vertrouwde hen uiteraard niet helemaal, maar zolang hij hen te vriend kon houden door die aalmoes bij tijd en wijle, vond hij het niet erg dat ze om hem heen cirkelden als aasgieren rond een dode prooi.

Met zijn café had hij zich een normaal leven aangemeten, met regelmatige uren, taken die afgehandeld moesten worden, personeel en rekeningen die op tijd betaald dienden te worden, belastingaangiften die correct ingediend moesten zijn. Een leven zoals het hoorde.

In het begin moest hij eraan wennen dat hij correct was geworden. Hij bleef wel degelijk dezelfde Aziz, hield nog nauw contact met vrienden en kameraden uit het milieu waarin hij enkele jaren een vrij prominente rol had gespeeld,

maar om actief mee te dingen naar het grote geld, de macht en het aanzien was hij al te oud en te moe geworden. Te afgeleefd ook.

Zijn lichaam vertoonde de sporen van de slagen die hem toegediend waren geweest in de gevangenis, en zijn gebit bestond alleen nog maar uit hier en daar een bruine tand. Mooier was hij er niet op geworden.

Maar wie maakte uit wat mooi en wat lelijk was, en waar de lijn precies lag tussen goed en kwaad? Hij had een zeker moreel besef, hielp wel wanneer hij zag dat iemand in nood was, had altijd goed gezorgd voor zijn familieleden en naasten, en voelde zich niet te beroerd om ziekenhuiskosten te betalen voor degenen die het hem vroegen. Pas toen zijn eigen moeder aan baarmoederkanker overleed, was hij tot inkeer gekomen. Ze had het geld dat hij haar had aangeboden om de operatie in Rabat te ondergaan, niet willen aanvaarden: 'Dan sterf ik nog liever een marteldood, zoon.' Ze was er heilig van overtuigd dat geld dat op een oneerlijke manier verworven was geweest, vervloekt was en dat alles wat ermee betaald was geweest die duivelse vloek met zich mee zou dragen. Zo was hij op het idee gekomen om een eigen zaak op te richten.

Bij Aziz voelden velen zich op hun gemak. De zaak was gezellig ingericht, er hing een breedbeeld-tv in de hoek waarop ofwel het nieuws, ofwel een of andere sportwedstrijd te zien was, er hing een aangename muskusgeur en de sfeer was er gemoedelijk en amicaal. Je hoefde niet te praten als je niet wilde, er werden je geen lastige of opdringerige vra-

gen gesteld, je kon er gewoon komen om de chaos buiten te ontvluchten. Hij was geen predikantenzieltje, maar hij had zijn principes. Zo serveerde hij geen alcohol op feestdagen en vrijdagen, en liet hij nooit vrouwen binnen. Dat laatste was deels een verzoek geweest van zijn vrouw, deels zijn eigen beslissing. Met vrouwen in de zaak zou alles ingewikkelder worden, de intriges zouden zich opstapelen en hij wilde niet dat prostituees zijn klanten zouden lastigvallen. Het was vaak niet eens duidelijk dat het om prostituees ging. Hoeveel mannen waren er niet getrapt in de avances van deugdzaam uitziende jongedames die achteraf pas (letterlijk) de rekening presenteerden? De dingen moesten duidelijker worden, al die grijze zones en twijfelgevallen konden beter weggeveegd worden. Een hoer, vond hij, moest eruitzien als een hoer om niet het verkeerde signaal te geven. Een politieagent moest zijn uniform te allen tijde aanhouden en een bedelaar moest een been of arm missen, of duidelijk herkenbaar zijn van een afstand.

Daarom ook had hij in het begin Abdullah aangezien voor een schooier. In Azieb Hadj Kaddour kende namelijk iedereen elkaar. Toen Abdullah de eerste keer de zaak binnenstroomde op zijn krukken, hadden velen dan ook nieuwsgierig het hoofd naar hem gedraaid. Het merendeel van de mannen die het café geregeld bezochten, woonde in de buurt of kwam met mensen die afkomstig waren uit de wijk. Een vreemdeling herkenden ze meteen. Maar Abdullah was geen vreemdeling. Toen Aziz zijn bestelling opnam, had hij hem gevraagd of hij hier voor het eerst was. Abdul-

lah had hem met opgetrokken wenkbrauwen en een meewarige grijns op het gelaat gezegd dat Azieb Hady Kadour de plek was waar hij altijd had gewoond. Maar hij had het dorp voor even moeten verlaten en het had hem bij zijn terugkeer verrast.

Alles was veranderd. Het oude was vervangen door het jonge, het stof had plaatsgemaakt voor allerlei flatgebouwen, nieuwe scholen, een hypermarkt bezette een groot stuk grond waar nog niet lang tevoren koeien en schapen graasden. 'Maar', besloot hij grijnzend, 'het mag een troost wezen dat de mensen dit allemaal niet kunnen bijhouden. Er wordt sneller gebouwd dan dat er geleerd wordt. Dit is alleen maar een schoonheidsoperatie aan de buitenkant. Want de binnenkant is traag van begrip en zou het niet eens weten wanneer hij verrotte.'

In de wijk schonk men weinig aandacht aan hem. Sommigen vonden 'de man met het ene been' wel fascinerend gedurende een tijdje, maar dat was vooral omdat men weinig informatie over hem had, en men wilde nu eenmaal graag alles weten om erover te kunnen meepraten. Maar in Lmektab had hij zich vanaf het begin thuis gevoeld. Men stelde niet te veel vragen en ze lieten hem na enkele malen gepoogd te hebben een gesprek aan te knopen gewoon letterlijk in de hoek zitten, waar hij uren en uren kon zitten, mijmerend, lurkend aan een sigaret, glurend naar een onbestemd punt in een donkere hoek in de zaak, met de linkerhand het stompje strelend waar ooit een been aan had gehangen.

Abdullah

Slaap naast een cobra of tarantula, en als je *niya*, je geweten, zuiver is, zullen ze je langzaam in slaap wiegen. Met mijn hoofd op die smerige vloer had ik mijn oor te luisteren gelegd en te horen gekregen dat ik weinig verschilde van die andere beesten, want allemaal hadden we een kloppend hart dat functioneerde dankzij de weinige zuurstof die we in stukken hadden gesneden onder elkaar, als gekwelde kinderen die gedwongen werden om hun goedheid te tonen door schoorvoetend een koek te delen met hun broer of zus. De ziekten die me hadden geteisterd, waarvan ik niet eens een diagnose had gekregen en waarbij ik mijn ingewanden dacht te zullen ophoesten om ze uit te stallen voor de cipiers als bewijs van mijn ongemak, zouden eenieder geveld hebben, maar mij niet. Was er iets geweest wat me had beschermd? Wat het was en waarom het me de hand boven het hoofd had gehouden, kan mijn verstand niet vatten. Evenmin kan ik begrijpen dat ik nog rondloop en een tweede kans heb gekregen als mens.

Na een tijdje had ik me neergelegd bij de werkelijkheid. De verloren jaren konden niet meer ingehaald worden, de

gaten in mijn leven zouden nooit meer de invulling krijgen die ze zouden hebben gehad als ik er niet had gezeten.

Ik tel nog steeds de dagen. Op de muur van mijn slaapkamer zet ik streepjes. Iedere vrije dag een streep, over negen streepjes zet ik een grote, schuine. Dat had ik moeten doen toen ik vastzat, maar daar was ik de tel kwijtgeraakt. De dagen waren vergleden zonder slaap, zonder rust, er was geen duidelijke scheiding geweest tussen de dagen en nachten, mijn hele verblijf daar leek één doorlopende nacht waarin nachtmerries nooit eindigden. Nu heb ik een ritme gekweekt waarin ik min of meer rust heb gevonden. Wel begin ik me te vervelen.

Maandag verschilt weinig van woensdag, en zaterdag nauwelijks van donderdag. Ik word wakker, strompel naar het raam om te zien wat voor dag het wordt, behelp me in de badkamer, kleed me aan, ga naar buiten om een ontbijt te nuttigen, haal twee buitenlandse en twee binnenlandse kranten, koop twee pakken Gauloises Blondes (soms wissel ik af met Camel om de sleur te doorbreken), ga dan naar het café, waar ik ga zitten, lees daar mijn kranten, luister naar het nieuws op de radio, lees wat in een roman, ga naar huis om een eenvoudig middagmaal te nuttigen, houd dan een siësta, word wakker rond een uur of vier, neem dan een taxi naar het stadscentrum om in een ander café te gaan zitten en wacht tot de avond valt.

Door mijn bril ziet alles er donkerder uit dan het in wezen is, alles lijkt gehuld in schaduwen, als een kleurfilter die geplaatst wordt op een cameralens. Weet je, ik was on-

schuldig, maar niemand geloofde me. De rechtszaak was een lachertje geweest, er werden me feiten toegeschreven waarvan ik, *je te jure*, niet eens wist wat ze betekenden, laat staan dat ik ze gepleegd zou hebben. Ik had gewoon de pech gehad in de buurt te zijn toen de anderen werden opgepakt. *Khrat aliya* dus.

‘Als ik je heb opgegeven, dan mag je het vergeten. Maar als Hij besloten heeft je aan je lot over te laten, dan zit je diep in de puree, jongen.’ Nooit had ik mijn moeders woorden voor waar aangenomen, maar toen ik er zat, hoorde ik haar stem weergalmen in mijn hoofd. ‘Als Hij je opgeeft...’ Iedereen had me al opgegeven. De meesten wisten niet eens meer dat ik nog in leven was. Ikzelf ook niet.

De definitie van een gevangenis? Een afgesloten geheel, muren die op je afkomen, vrijheid waarvan je beroofd werd, de wereld die zich van je afkeert, gebrek aan licht en zuurstof, miserabel, zout- en smaakloos eten of geen eten, mannenhanden of poten van andere creaturen die je ’s nachts betasten, leegte, stilte in je hoofd, rumoer in de cellen, gerochel, klamme, muffe geuren van verdorven gedachten en daden, weer stilte in je hoofd, hartkloppingen, honger, dorst, krampen, pijn. Maar dat is de beschrijving van om het even welke gevangenis. Niet een zoals de mijne. De mijne. Ik moet er haast om glimlachen. Alsof ik die bezit of er enige autoriteit had. Het bezittelijk voornaamwoord is bedrieglijk. Zij was niet de mijne. *Ik* was de hare. Ik was degene die *bezeten* werd, die het eigendom was van een iets, niet van een iemand, van

wat bakstenen en een instituut dat de *makhzen* wordt genoemd. Ik was een iets met een nummer, dat weer mocht transformeren van een voorwerp naar een wezen. Maar waar niemand rekening mee had gehouden, was dat als je *niets* bent geweest je onmogelijk weer Iemand kan worden.

Hoe deed je dat? Opnieuw leven na Lmart? Het was niet de bedoeling geweest dat we het zouden overleven, en al helemaal niet dat we het zouden navertellen. Want Lmart was een van die putten waar zelfs verrotte lijken hun neus voor zouden ophalen. Een gat in de woestijn waarvan niemand anders dan de cipiers en militairen die ons in het oog hielden, de exacte coördinaten wist. Degenen die ernaartoe vervoerd werden, waren geblinddoekt. Een eerste kennis-making met de duisternis en met het niet weten waar je was. Het niet willen weten waar je terecht was gekomen misschien ook. Een plek die je alleen maar met toegeknepen ogen zou willen betreden. En die je blind en doof zou maken als je er het leven niet bij liet. Dat was zonder twijfel hun bedoeling geweest. Dat we er zouden ophouden met tegenstribbelen en ons zouden neerleggen bij ons lot. Of dat we vrijwillig de strijd zouden opgeven en onszelf zouden werpen in dat hol waar ze alle lijken op een hoopje gooiden en toedekten met andere ziel- en levenloze lichamen en wat mul woestijnzand, dat door de wind gelijkgetrokken werd tot een zacht tapijt dat je uitnodigde om te gaan zitten.

Ik was er dan wel uit, maar Lmart zat nog in mij, wilde me niet meer verlaten. Grappige anekdote: het heette 'ziekte'. Ziekte! Van alle namen die ze zo'n oord konden geven, was

‘ziekte’ de uitverkoren benaming. Wat was daar de gedachte achter? Dat het een plek was voor mentaal of lichamelijk zieke mensen die er zouden genezen van hun handicap, met name het overtreden van de wet? Of dat degenen die er zaten wel gezond binnenkwamen, maar er een of andere aandoening opliepen en er het leven bij zouden laten? Of was het als een kanker die zich introduceerde als één gezwel, in één lichaamsdeel, in één cel, en zou woekeren tot hij alles weg zou vreten? Want ik kan het wel letterlijk nemen. Ik hoef maar naar dat stompje te kijken. Door een mysterieuze infectie die niet genezen kon worden door het gebrek aan fatsoenlijke medicatie, moest mijn been geamputeerd worden. Men zou dan die afgevallen ledematen kunnen verzamelen en er een bordje naast kunnen plaatsen: ‘Dit behoorde ooit toe aan een mens. Correctie: dit was ooit een mens.’

In onmenselijke omstandigheden hadden wij zij aan zij gezeten met andere mensen. Zo moet ik weer denken aan Hamza, die tegelijk met mij in de gevangenis was beland en die zijn verstand had uitgeschakeld om het zichzelf draaglijker te maken. De waanzin had zich meester gemaakt van zijn wezen. Hij zong de hele dag alsof hij zijn geluk niet op kon. De cipiers hadden niet goed geweten wat ze moesten aanvangen met zijn gedrag, dat nu en dan de spuigaten uitliep en dat hen opschepte met een ongemakkelijk gevoel. Niet helemaal een schuldgevoel, want wat zij deden was correct, zoals het opvolgen van bevelen van hogerhand nooit fout kon zijn. *Iemand* moet de touwtjes in handen hebben

en bevelen uitdelen. En aan de andere kant moeten die orders opgevolgd worden door beate, dociele wezens zonder wie geen enkel systeem een fundament zou hebben. Wacht... waar was ik nu weer? Ja, dus in het begin deelde ik een cel met Hamza. Iedere dag zong hij hetzelfde melodietje en maakte daarbij bewegingen die weinig ritmisch waren. Eerlijk? In het begin had ik hem benijd. Ook ik wilde mijn vermogen om te denken en te voelen uitschakelen. Maar hoe deed je dat? Gewoon niet meer nadenken, misschien ook niet meer voelen? Alle slagen en martelingen, al die pijn waren door er niet op te reageren, ernaar te kijken en het allemaal te negeren?

Toen Hamza op een ochtend levenloos werd aangetroffen in zijn vierkante hokje, wisten wij niet goed wat er met hem moest gebeuren. Zijn lijk verdween even snel en systematisch als de uitwerpselen in het kleine gat in de vloer dat iedereen had. We hadden ons nog afgevraagd of er een ceremonie had moeten plaatsvinden, maar dat was weggelegd voor mensen, niet voor de gevangenen van Lmart. Als ze ons hadden behandeld als menselijke wezens, zouden we nog gaan denken dat we dat waren en dat we rechten hadden als anderen.

Het was juist de bedoeling dat ons duidelijk werd gemaakt dat we beesten waren geworden op het moment dat we voet hadden gezet op dat terrein, en dus het recht hadden verloren om te sterven als een mens. We zaten allemaal in hetzelfde schuitje, plots was iedereen inderdaad gelijk voor de wet. Zo zou ik in het echte leven, buiten die wanstaltige

muren, ver weg van de schorpioenen en levensgrote spinnen, tussen andere, stadse muren, nooit met iemand als Mimoun hebben gepraat. Zo betweterig en elitair, met zijn neus in de lucht. Maar aan nederigheid raak je snel gewend wanneer men je degradeert tot hondenkeutels en je als dusdanig behandeld wordt. Het schept een onbreekbare band met je medegevangenen, hoewel ook tussen ons nog een onderscheid werd gemaakt.

Door het gebrek aan licht hadden we elkaar nauwelijks gezien. Het daglicht verdroeg ik niet meer. Na de jaren die ik in de duisternis had doorgebracht, hadden mijn ogen het verleerd om licht te absorberen. Er waren twee begrippen die een geheel nieuwe dimensie hadden gekregen tijdens mijn verblijf in de hel: tijd en licht. De paar streepjes licht die we ontwaarden door spleten in de muur, werden al gauw dichtgemetseld door de cipiers. Zonlicht was een voorrecht voor levenden, niet voor de gezeten in Lmart, waar het eeuwig donker was in de droge kerkers, waarvan de stenen vrijwillig leken af te brokkelen en waarin allerlei reptielen en spinsoorten tevoorschijn kwamen om ons gezelschap te houden. Maar het was vooral de tijd die verworden was tot een voelbaar iets. Ik kon er bijna mijn hoofd om verwedden dat ik de seconden en minuten had gezien en gehoord omdat mijn bewustzijn, ondanks de ontbering, er alleen maar scherper op was geworden. Door de honger had ik zelfs bijna geproefd hoe traag de dagen voorbijgleden, aan de wisselende stappen in de hal had ik kunnen uitmaken of het al middag of avond was. Tijd smaakte nu

eens bitterzoet, dan wrang, maar vaker flauw, als een avocado waarvan je een hap nam en die grote hap zag verdwijnen zonder dat de honger werd gestild – een echte smaak of nasmaak bleef achterwege, alleen het gat in de vrucht gold als bewijs.

Uit angst om gebeten te worden door een van de tarantula's die mijn cel geregeld bezochten, had ik een slaapstoornis gekweekt, maar ik was vooral zo moe. Toen me werd meegedeeld dat ik vrij was, vroeg ik hun wel tienmaal of ze zich niet vergisten. Want vrij zou ik nooit meer zijn. Hoe kwam je weer tot leven als je jaren begraven was geweest op een kerkhof waar de klok het had vertikt te tikken?

L'île de Rabhae, Ronny en Matthieu

Rabhaes wallen waren met geen camouflagestift weg te werken. Haar werkdagen behelsden ook de nachten, te allen tijde diende ze beschikbaar te zijn. Ronny was haar verantwoordelijkheid, onder geen beding mocht ze hem uit het oog verliezen. In de zuidelijke stad was haar verschijning opmerkelijk. Haar geblondeerde haren, lichtbruine ogen en bleke huid staken af tegen de donkere kleuren van de andere stedelingen. In de stad waar de zon bijna altijd scheen, had het meisje dat zonder twijfel de mooiste van het strand kon zijn geen tijd om te zonnen en te baden. Hoewel ze zichzelf al een tijdje geen meid meer voelde. Zevenentwintig was ze. En nog steeds ongetrouwd. Een drama haast in de ogen van vele familieleden die haar schoonheid roemden en naar redeloze verklaringen zochten voor haar ongetrouwde staat: 'Het boze oog. Dat zal het zijn. Ze hebben je vervloekt met hun *bellota*, lieverd. Je schoonheid... Er was niemand die je niet wilde.' *Was*. De verleden tijd. Alsof ze een *has-been* was en stilaan afgeschreven raakte. Zo impliceer-

de men dat een leven zonder echtgenoot en kinderen een minderwaardige levensvorm was. 'Ja, mooi is ze wel, maar wat is ze met die schoonheid over enkele jaren?'

Sommigen keken haar bijna medelijdend aan terwijl ze zichzelf er niet aan probeerden te herinneren dat ze haar jarenlang benijd hadden om haar aantrekkingskracht en natuurlijke charme. Ze deed er zo weinig moeite voor dat het haast leek of ze het niet verdiende zo gezegend te zijn. Zo vaak hadden ze haar op het hart gedrukt dat ze wel een uitweg zou vinden. Een rijke, knappe man zou ze trouwen. Wellicht iemand uit het buitenland. Of een van de jetsetters uit de hoofdstad of Casablanca die voor haar zou vallen tijdens de paas- of zomervakantie.

Tot nu toe waren al haar relaties uitgelopen op een teleurstelling. Allemaal werden ze verblind door haar lichte, doordringende blik, haar bevallige figuurtje en zachte, strelende stem, maar na een tijdje leken ze een prop in hun keel te krijgen wanneer ze haar zagen, en zochten ze naar allerlei uitvluchten om onder hun afspraakjes met haar uit te komen. Zo plakkerig en aanhankelijk als ze in het begin van de romance waren, zo gretig en aarzelend, met de schrik in het hart, deinsden ze na een tijdje terug en lieten niets meer van zich horen en zien. Na de zoveelste relatie die op de klippen was gelopen, had ze de hoop min of meer opgegeven en had ze zich gestort op een nieuwe baan. Toen de Franse kolonel Matthieu een hoge functie in het Marokkaanse leger had aanvaard en had besloten om voor onbepaalde tijd in Agadir neer te strijken, had hij een adverte-

tie geplaatst voor een inwonende oppas voor zijn zoon Ronny. Ze had geen moment gearzeld. Ze wilde de baan hoe dan ook bemachtigen en had een opvallende motivatiebrief geschreven, waarin ze met korte, maar krachtige bewoordingen te kennen gaf dat zij degene was die zijn zoon zou aankunnen. Tijdens het sollicitatiegesprek was hij vooral begeistert geweest door haar uiterlijke kwaliteiten. Eigenlijk had hij haar meteen willen aannemen, maar hij wilde haar er extra attent op maken dat passen op zijn zoon geen sinecure was. 'Ik ben opgegroeid tussen Marokkaanse jongens, ik kan jouw Europese zoontje dan zeker aan', had ze hem met een halve grijns in haar onberispelijke Frans op het hart gedrukt, zo vastberaden als haar zachte ogen maar konden kijken.

De kolonel wilde zijn zoon discipline meegeven in zijn opvoeding en kon daarvoor niet rekenen op zijn echtgenote. 'Ze is... Nu ja, nu en dan drinkt ze tot ze geen besef meer heeft van wat ze doet. Het vele reizen en verhuizen heeft haar normale ritme verstoord. Ze is niet meer in staat om Ronny in toom te houden. Mijn zoon is behoorlijk excentriek en slurpt alle energie uit je lijf.' Had hij geprobeerd haar af te schrikken? Hij wist niet wat hij in huis haalde, een bevallige meid die dag en nacht klaar zou staan voor zijn zoon. Zijn zwak voor exotische schoonheden kende... Elena had in het begin ook tegen betaling het huishouden gedaan in zijn buitenverblijf op Madagaskar, maar na een relatief korte tijd had ze zijn kind gedragen. Omdat ze haar ouders niet voor het hoofd wilden stoten, hadden

ze zich verloofd, wat ze misschien niet zo overhaast hadden moeten doen. Toen de allesverterende passie, die aanvankelijk tussen hen voor knetterend vuurwerk had gezorgd, smolt en wegdrupte, kwam aan de oppervlakte dat ze bitter weinig gemeen hadden om een stabiele relatie op te bouwen. Door zijn gejaagde levensstijl vloog Elena tegen de muren op, en de onregelmatige uren en vele afwezigheden deden haar naar de fles grijpen.

‘En daarom heb ik jou dus eigenlijk nodig. Momenteel zit ze bij haar ouders in Brazilië. Haar temperament... Nu ja, Ronny heeft zijn eigenaardige trekken niet van een vreemde. Laten we het daarbij houden.’ Rabhae had krachtig, maar traag met haar hoofd geknikt, haar lippen bevochtigd en op haar onderlip gebeten. ‘Wanneer kan ik beginnen?’

Nu ze wist hoe zenuwslopend het was om voor Ronny te zorgen, wilde ze alleen maar vragen wanneer ze ermee kon ophouden. Ze leefde in dienst van hem, werd wakker wanneer hij ontwaakte, ging naar bed als hij er zin in had, raakte hem op straat en op de Explanada, op weg naar en terug van school, altijd kwijt omdat hij het in zijn hoofd had geprent dat hij een sluipschutter was in dienst van de overheid, en achter bomen en lantaarnpalen, in restaurants, achter mensen en onder auto's kroop met een plastic geweer in de hand, gekleed in een carnavalsoutfit van een militair. Daarvan had hij zijn vader enkele tientallen laten kopen, allemaal in dezelfde kleur en maat. Wanneer hij de schoolpoort verliet, trok hij de plunje over zijn uniform heen. Ronny glimlachte zelden. Lachte nooit. Praatte met vrijwel niemand,

keek altijd met een stoïcijnse, volwassen blik om zich heen. Niets aan hem verraadde dat hij nog maar een kind was, dat verwonderd diende te zijn en zich zou moeten bevuilen met vriendjes met wie hij allerlei stommiteiten zou uithalen. Agadir haatte hij. Rabhae vroeg zich af waar zijn misprijzen jegens de Marokkaanse bevolking vandaan kwam. Hij meed elk contact met de lokale bevolking, zocht geen toenadering tot de andere Marokkaanse jongeren op zijn school, keek neer op de gebruiken van het land, de cultuur en de gewoonte om vijfmaal per dag te bidden, praatte nooit tegen mensen die geen deftig, accentloos Frans spraken en vermeed blikken van iedereen die hem te min leek.

Aanvankelijk had ze gedacht dat het een soort van sociale fobie was, dat hij gewoon angstig stond tegenover elk warm, menselijk contact en dat hij wat tijd nodig had om te wennen aan het nieuwe land. Toen ze hem er eens over aansprak, keek hij haar strak aan alsof hij door haar heen keek. Het bloed leek uit zijn gelaat weg te trekken (ze had gemerkt dat hij het oefende en zijn kaken erbij spande) en hij antwoordde: 'Alleen wij zijn het uitverkoren volk. Zij moeten hier plaatsmaken voor ons.' Ze had niet begrepen wat hij bedoelde, hij sprak altijd in raadsels, mengde zinnen uit films, stripverhalen en cartoons met zaken die hij had opgepikt van de collega's van zijn vader of die hij zelf ter plekke bedacht. Ronny was een aparte jongen, Rabhae had al haar geduld moeten aanboren om hem in het begin geen mep te verkopen wanneer hij zich weer aanstelde, maar hij keek haar vaak aan met een hoog-

hartigheid die zelden bij een negenjarige bespeurd kon worden.

Na enkele maanden in Villa des Cieux Bleus te hebben gewoond had Rabhae gemerkt dat ze delen van haar leven achter zich had gelaten. Afspreken met vrienden en vriendinnen lukte haast nooit omdat de zorg voor Ronny het niet toeliet. Soms slaagde ze erin hem in bed te leggen en nog snel wat te gaan drinken in de stad met vrienden die haar verweten een workaholic te zijn geworden. 'Die militair voor wie je werkt... Wat doet die eigenlijk hier?' Haar ex-vriend Imad vond het maar vreemd dat in deze tijden iemand uit het buitenland werd gehaald om een hoge functie te bekleden. Ze haalde haar schouders op. 'Ik ga niet mijn neus in andermans zaken steken. Hij heeft me alleen aangenomen voor de zorg voor zijn zoon. Meer weet ik niet en meer wil ik ook niet weten.' Familieleden zag ze nog nauwelijks, en wanneer ze iets hoorde van haar zussen of broers waren het afkeurende, wantrouwige commentaren aan het adres van haar baas. 'En zijn vrouw? Waarom heeft hij een vrouw én een oppas nodig? En je móét inwonen?' Rabhae vond het juist een verademing dat ze niet meer thuis hoefde te komen. In het begin had ze zich als een ongewenste gast gevoeld in de villa op de heuvel, maar haar kamer met uitzicht op het strand had ze ingericht naar haar eigen smaak en had ze al na enkele weken als haar nieuwe onderkomen beschouwd. Dat ze alle grillen van Ronny gedoogde en zelfs aanvaardde, had veeleer te maken met de klik die ze in haar hoofd had gemaakt. Ze wilden dat ze haar eigen huishouden

zou hebben. Een man? En kinderen? Waarom al die moeite als er al een man was onder het dak waar ze woonde, ze reeds zorgde voor een kind en in een villa resideerde waarvan ze het huishouden overliet aan dienstmeiden?

Matthieu was trots op zichzelf. Het feit alleen al dat hij gekozen was, uitverkoren haast om die opdracht te volbrengen. Enkele incidenten hadden ervoor gezorgd dat het blazen van het land wat besmeurd was. En hoewel er nog niet zoveel was gebeurd wat echt onherroepelijk en onvergeeflijk was, wilde men liever een epidemie voorkomen dan haar te genezen. Een aantal affaires waren van onder het woestijnzand naar boven gekropen en hun rotte aanschijn en geur waren aan de oppervlakte gekomen. Toen de lijkjes van de slachtoffers van de pedofiele seriemoordenaar ontdekt werden in een massagraf net buiten het stadscentrum, niet ver van de internationale luchthaven, had hij met lede ogen gekeken naar de beelden op tv. Ontroostbare, niet-begrijpende vaders en moeders, die iedere dag bij het commissariaat gingen staan en op de deur bonkten om het antwoord te horen op slechts één vraag: 'Wat is er nu echt gebeurd?' De moordenaar was lid geweest van een of andere sekte die tijdens voodooplechtigheden in afgelegen villa's en kastelen jonge kinderlichaampjes offerde en de ingewanden eruit sneed om ze later te gebruiken tijdens inwijdingsceremonies.

Hij had niet alleen gehandeld. Zesendertig kinderen ondertussen. Allemaal stamden ze van arme families, hadden ze lichte ogen en een bleke huid. Die affaire was breed uit-

gemeten geweest in de pers en niemand had echt een verklaring willen afleggen. De autoriteiten werd verweten dat ze op de hoogte waren geweest van die praktijken en dat een of ander parlamentslid hem de hand boven het hoofd hield, anders was het niet zover gekomen.

Dat was maar een van de vele problemen. Het seksschandaal waarbij een fotograaf pornografische foto's had gemaakt van vrouwen, onder wie heel wat gehuwde, had een schok-effect teweeggebracht in binnen- en buitenland. Hij had nog ergere zaken gezien achter gesloten deuren. Toen de beelden op het internet waren verschenen en de internationale pers erop was gesprongen, was het hele land in shock. De meisjes en vrouwen die erbij betrokken waren geweest, werden allemaal gearresteerd, maar de meesten hadden zich de eerste dag in de cel opgehangen. Uit angst. Schaamte. De zekerheid nooit meer een betekenisvol leven te mogen leiden buiten die muren. De blikken, de vingers, de woorden. Dan wilden ze nog liever de hel trotseren.

Moslimfundamentalisten hadden met een verwijtende vinger gewezen naar de wetswijzigingen van de laatste jaren en hadden alle schuld van de zedenfeiten daar gelegd. Al die 'moderne toestanden' hadden alleen maar verderf met zich meegebracht, vonden ze. Het land verloederde zienderogen en iedereen zweeg. Hun partij had te weinig macht om wat te kunnen ondernemen, maar hun acties lieten weinig aan de verbeelding over. Ze wilden de tijd terugdraaien en de natie zuiveren van alle vervuiling en invloeden van buitenaf, wilden voornamelijk de nadruk leggen op de moslim-

identiteit. Tijdens protestacties waren ze geblinddoekt stranden gaan bezetten, terwijl ze met een Koran in de hand allerlei citaten reciteerden. Die acties hadden heel wat prominenten van andere geloofsgemeenschappen tegen de schenen geschopt. Ze hadden het geïnterpreteerd als een aanval op hun overtuiging en hadden bescherming geëist. Nu vreesde men vooral dat de kapitaalkrachtigste inwoners en vastgoedmagnaten hun boeltje zouden pakken en elders hun hotels en bedrijven zouden neerplanten. Het dreigde een zootje te worden. Veiligheid. Daar had men op gehamerd. Dat het veiliger zou worden voor de inwoners en de toeristen. Voornamelijk voor de toeristen, omdat de steden ervan leefden.

Matthieu was zich ervan bewust dat hem geen gemakkelijke taak te wachten stond. Men had gehamerd op veiligheid omdat men voorvoelde dat er krachten aanwezig waren, hoe miniem ook, die gevaarlijk konden worden als ze niet tijdig onderdrukt werden. De eerste dagen wilde hij kennismaken met iedereen, had hij graag alle dossiers op zijn bureau om ze van naderbij te kunnen bekijken, en nam hij zich voor om met iedereen te spreken die een bijdrage zou kunnen leveren om een radicale omwenteling teweeg te brengen. Matthieu nam zich voor om zijn oversten niet te beschamen en wilde zich inzetten om de teugels strakker aan te halen op ieder niveau.

Beni Makada

Abdullah was nooit een filosoof geweest, maar net zoals iedereen had hij zijn eigen gedachten. Alleen nog maar gedachten die niet meer gedacht werden, maar die zich herhaalden als een grammofoon die in de groef bleef hangen. Een bezit waar geen beslag op kon worden gelegd en dat hij beschermde en afschermdde zoals een kip haar eieren bewaakte. Hij was daar behoorlijk fanatiek in geworden na zijn vrijlating. Vrijheid. Daar lachte hij eens hartelijk om, met het hoofd in de nek, een borrelende, rauwe, grauwe, wat mistroostige lach zonder geluid. Vrij. In een land waar levenslang werd gegeven voor het koesteren van ideeën die fantasieën zouden blijven, omdat het uitvoeren van droombeelden alleen weggelegd was voor een elite die over connecties en papier beschikte. Want wetten golden wel degelijk, maar niet noodzakelijk voor iedereen. Als hij erover sprak in Lmektab, werd hem het zwijgen opgelegd omdat de blinde schooier met het glazen oog of de gerimpelde dwerg die leurde met pakjes gesmokkelde sigaretten uit Ceuta, hun meelijwekkende verschijning misbruikten om sympathie te wekken en achterdocht te weren,

terwijl ze alles overbriefden aan de autoriteiten voor een briefje nu en dan.

Abdullah herkende zijn stad niet meer. Tanger was het Tanger niet meer dat hij verlaten had. De draconische veranderingen hadden het glooiende landschap verkracht en de geesten van de inwoners doen wankelen, als ze al niet wankel waren. De noordelijke inwoners van het land stonden er niet om bekend geestelijk stabiel te zijn. Lawaaierig waren ze zonder uitzondering. Hysterie zat hun in de genen en leek besmettelijk te zijn. Hun bemoeizucht zou in een westers land door een psychiatrisch team geanalyseerd en gecatalogiseerd worden onder paranoia en geestesziekte. Het volkje leek na zijn vrijlating nog meer een zootje halvegaren te zijn dan daarvoor, toen... Toen kenden ze nog een beetje *setra*, maar daarvan restte geen greintje. Over belangrijke zaken dachten ze niet na, maar iedereen wilde weten wie met wie uitging, wie wie neukte en daarna trouwde (niet noodzakelijk in deze volgorde – emancipatie, vandaar). Op straat moest hij haast dopjes in zijn oren stoppen om geluidsoverlast te voorkomen en wilde hij op blote knieën smeken om het volume van hun nutteloze conversaties te dempen. Wie wilde er nu weten dat Fetoum, de dochter van generaal Mekhtob, betrapt was in de maisonnette van de voormalige minister van Binnenlandse Zaken terwijl ze een kleine demonstratie gaf hoe gezellig en goedkoop een homevideo gemaakt kon worden? Omdat ook in ontwikkelingslanden het internet was doorgedrongen en zelfs halve analfabeten handig met een pc overweg konden, had

iedereen heerlijk kunnen genieten van zijn en haar kunsten. Alles voor de kunsten.

Abdullah kon er hooguit wat om fronsen en glimlachen. In de tijd van generaal Oufkir waren de verhalen en de realiteit smeüiger. De jetsetkringen in de jaren zestig en zeventig waren libertijnser en promiscuer dan geoorloofd was in een 'islamitisch' land, met het verschil dat wat tussen vier muren in afgelegen paleizen en kastelen op verlaten heuvels gebeurde, tussen die vier muren bleef. De autoriteiten knepen al hun begerige oogjes toe als ze maar een deel van de koek kregen, zopen naar hartenlust hun zorgen weg en lieten hun spanningen uit hun lijf verdrijven door gemani-cuurde vingertjes van gewillige dienaressen. Paaldanseressen werden overgevlogen voor een nachtje plezier, samen met hun vrienden Jack en Daniel, zangeressen die de hitlijsten bestormden versierden de zakenmannen, hoogwaardigheidsbekleders en politici met hun vele kwaliteiten, ja, de fuifjes waren lekker gezellig en werden gehouden in bescheiden kring.

Die losbandigheid was nu overal uitgelekt. Op alle hoeken in het stadscentrum boden prostituees hun al dan niet verlepte waar aan, zogen maar al te graag voor tien of vijftien dirham, lieten hun edele diamantjes op klaarlichte dag zien aan elke man die voorbijliep, op weg naar zijn werk of naar de moskee, of die gewoon rondhing. In Rue Mexique kochten ze dan een softijsje en likten er demonstratief aan, in de wetenschap dat beelden meer zeiden dan woorden en dat blikken geen boekdelen maar bibliotheken spraken.

Als seksuele voorlichting kon het gelden. De jongens die er iedere dag passeerden op weg naar de Escuela Cervantes en naar Lycée Mohammed V, botsten (met opzet of niet) tegen hun borsten en billen, en liepen geregeld tegen palen en bomen omdat ze te lang achterom bleven kijken. Voor Abdullah was het een verademing om te merken dat niet alle lichaamsdelen onverschillig stonden tegenover de veranderingen die hem omringden, en dat hij nog steeds na al die jaren van onthouding reageerde als iedere andere man. Dat gesprekken niet meer noodzakelijk waren, dat hij niet behoefde te pretenderen dat hij geïnteresseerd, gecharmeerd of verliefd was om iemand te betasten of het bed in te praten. Zelfs zijn uiterlijk deed er voor hen niet toe, zo weinig kieskeurig waren ze geworden.

In de buurt van Le Casino in Malabata waren ze hooghartiger, trokken ze alleen hun weinig verhullende rokjes, of wat daarvoor moest doorgaan, omhoog voor blitse wagens met een nummerplaat van het binnenland. En ook Saoedische, Libanese en Israëlische zakenmannen landden maar al te graag met hun privéjets in Ibn Batouta om enkele nachten van casual seks door te brengen en die te combineren met diepzinnige, ernstige gesprekken over investeringen in de vooruitgang van het land. Wanneer die hoge gasten arriveerden, werden stadsdelen en autosnelwegen afgesloten, mensen werden van hun dagelijkse bezigheden afgehouden. Het was machtsvertoon als bewijs van respect voor hun aanwezigheid. O, wat was Marokko blij als een hoge Arabier het vereerde met een bezoekje zo nu en dan,

een geldinjectie van enkele miljoenen dollars, besteed aan nog meer hotels, privéstranden, casino's en luxeappartementen om er orgieën in te organiseren.

Was die nederige, gediensstige houding jegens De Meerdere een erfenis van het verleden, een les van de kolonisatoren die vastgeroest was in het collectieve geheugen en waar ze haast euforisch door leken te zijn? 'Zeg me wat ik moet doen en zeggen, en ik zal het doen en zeggen! Springen? Hoe hoog, Sire? Waar? Hier? Mag ik, alsjeblie-ieft? Ik eerst!' *Driving Miss Daisy*. De Marokkaan die de tanden bloot lacht als de *nigger* van de Arabische wereld en die een stuk van zijn hemd zou scheuren en onder zou spugen om de auto of schoenen te poetsen van de mannen in vrouwelijke witte gewaden en hun rood-witgeruite hoofddeksels.

De Marokkaan die zijn ogen als schoteltjes openspert, als een zwart jongetje in Ethiopië dat een achtergelaten glazen flesje Coca-Cola ziet, wanneer hij in rechtstreekse aanraking komt met de belichaming van macht en rijkdom (meestal gaan beide harmonieus samen) en niet zijn hoofd hoog houdt, maar zielig opkijkt naar datgene wat buiten zijn bereik lijkt te zijn en wellicht altijd zal zijn.

Die hiërarchie was een indeling zonder einde, de trappen van vergelijking indachtig wisten ze dat er altijd iemand -er was dan zij: rijk-er, knapp-er, slimm-er, machtig-er, ontwikkeld-er, werelds-er, bet-er. De schooier keek op naar degene met een rieten of zinken dak boven zijn hoofd, deze keek dan weer op naar degene in een rijtjeshuis, die degene beneed die een alleenstaande woning betrok, en deze keek

dan weer afgunstig naar iedereen die een villa in de wijk California bezat, en degenen die een huis hadden in deze exclusieve wijk streefden ernaar een paleis achter gesloten ijzeren poorten te bezitten. Het was nooit goed genoeg. Ergens was het een stilzwijgende code. Altijd met gebogen hoofd en neergeslagen ogen knikken naar iedereen die hoger op de ladder stond, en tegelijkertijd met een stevige rechtse trap schoppen naar de sukkel die zich onder je bevonden. Niemand klaagde. Het was een mondelinge overeenkomst waarbij geen advocaat of notaris aan te pas hoefde te komen en waaraan men zich hield zolang er geen kentering in de situatie kwam.

Vele verschoppelingen hadden echter een manier gevonden om door de mazen van het net te kruipen en verrijkten zich op alternatieve wijze. Zaken. Dat was wat ze deden. De een in wat specerijen en poedertjes, de ander met maffia-praktijken, nog een ander met bluffen en het aanwijzen van stukken grond en panden die te koop stonden, waarbij ze met hun vlotte babbel en stevige, overtuigende handdruk gewillige, naïeve kopers in spe over de streep wisten te halen. El Arbi was zo iemand. Een beruchte figuur in Tanger en omstreken. Een gewezen vrachtwagenchauffeur die zich had opgewerkt tot verkoper in... in alles wat maar te verkopen viel. Het was pas na zijn scheiding van de sensuele en voluptueuze kapster en visagiste Souhayla dat hij zijn fortuin begon te vergaren. Hij had genoeg van de vele ritten naar Egypte en Algerije met waardevolle goederen als meloenen, sinaasappels en dadels waarbij hij behandeld werd als

een hondendrol, en vond dat de tijd gekomen was om goed te gaan leven. Nadat hij diep had nagedacht, kwam hij tot de conclusie dat hij zich met de juiste mannen moest omringen om hogerop te komen.

Ben Jelloun kende hij nog van zijn jeugdijaren, een boerenzoon uit Meknès die het tot vastgoedmagnaat had weten te schoppen en van wie hij nog veel kon leren. Om niet door de mand te vallen wilde hij hem maar eerlijk vertellen wat er in zijn hoofd spookte. Onder een drankje op het terras van café Miramar bood hij zijn diensten aan in ruil voor een 'stage'. Zijn sterke kanten? Een charmant uiterlijk, een vlotte babbel, overtuigingskracht, wilskracht en doorzettingsvermogen. De wil, obsessie haast, om vooruit te komen. De uitstraling van een bourgeois zonder geld. 'Ik heb dus alles in huis om me in de juiste kringen te begeven. Behalve het geld.' Die eerlijkheid ontroerde Abdelhay Ben Jelloun. Hij nam hem onder zijn vleugels en gebruikte hem voor klussen waarvoor hij zijn zonen te goed achtte. Klanten en opdrachten binnenhalen door in restaurants en nachtclubs de mannen te paaïen die de handtekeningen zetten, hen op hun jachten te laten uitwaaien en hen uiteindelijk financieel naaïen. Met de glimlach. Hun zaken handelden ze altijd vriendelijk en charmant af. Niemand hoefde er een naar gevoel aan over te houden.

'Opmerkelijk hoe naïef ze kunnen zijn, El Arbi. Je moet ze soigner. Uiteindelijk zijn zakenmannen net als vrouwvolk. Streel ze achter hun oren, aai ze over hun kopje, en ze beginnen te ronken als krolse katten, bereid om al je wensen in te willigen.'

De El Arbi die zich altijd ging verstoppen wanneer zijn ex hem bij de aanvang van het schooljaar om een bijdrage smeekte ('Duizend dirham? Voor allebei? Hun inschrijving en boeken?'), huwde een andere vrouw, die hem vijf kinderen schonk en aan wie hij koosnaampjes gaf als 'hoer' en 'slet'. Dezelfde El Arbi bouwde in drie jaar tijd een heel imperium uit in Tanger, beschikte over buitenverblijfsjes in Marina Smir en de buitenwijken van Casablanca, reed rond in de allernieuwste Porsches en kocht voor zichzelf een klein jacht tegen de verveling. Een kras op zijn diamantzwarte Mercedes C-klasse liet hij in Marbella overspuiten, en beetje bij beetje werd hij decadenter en aanstelleriger. Samen met Ben Jelloun beschikte hij over het monopolie van de vastgoedmarkt. Stukken grond zo groot als voetbalvelden verkocht hij met driehonderd procent winst.

Ergens was hij medeverantwoordelijk voor het aanzicht van het landschap dat bijna helemaal volgestouwd was met villa's met suikerspin- en lollyallures. Met hun zuurstokroze en kanariegele gevels zouden ze niet misstaan in sprookjes en pretparken. Wat Abdullah niet wist, was dat die facelift nog maar een vijftal jaren gaande was. Jonge Marokkaanse architecten en ingenieurs die in Europa waren opgegroeid, werden gelokt met lucratieve contracten voor een bepaalde duur en werden ruimschoots vergoed voor hun diensten. Een huisje of een loft aan zee, gecombineerd met allerlei voordelen en bijkomende vergoedingen, in ruil voor vele uren teken- en rekengenot om het thuisland te helpen opbouwen.

Velen vonden het ronduit een eer om een handje te helpen met de modernisering van hun vaderland en zagen er geen been in om het werk van hun landgenoten in te pikken. Terwijl de eigen studenten Filosofie en Rechten zich niet te goed mochten voelen om hun handen vuil te maken met het verkopen van courgettes en aubergines op de markten of om in de nieuwe hypermarkten schappen te vullen, waren de betere banen weggelegd voor de zonen van hoogwaardigheidsbekleders en buitenlanders. 'Ons kent ons' in het kwadraat. Nauwelijks geletterde zakenlieden schopten het tot in het parlement en vertegenwoordigden de wil van het volk, als dat volk al een wil wist te formuleren.

El Arbi en Ben Jelloun stelden hun kinderen tewerk, leerden hun hun stiel, gaven hun een serieus spaarcentje waarmee ze op weg konden, verwenden hen eigenlijk totaal, leerden hun manieren aan waar ze beter niet te veel aan konden wennen. Zo waren hun zonen Souleyman en Achraf de beste vrienden. Ze steunden elkaar door dik en dun, deelden hun klanten gewillig, zonder enige vorm van terughoudendheid of jaloezie, en amuseerden zich rot met het plegen van illegale feiten, in de wetenschap dat ze ermee wegkwamen. Souleymans cv was behoorlijk smeug omdat hij al heel wat banken opgelicht had met zijn sexy glimlach en verleidelijke blik. Hij was welgeteld eenmaal in aanraking gekomen met het gerecht. Iets met obligaties en beleggingen. Na een onderonsje met zijn vader had de rechter zich verontschuldigd met de rechterhand op het hart, het betrof een vergis-

sing. Of hij hem wilde vergeven? De ongeschreven regels op zijn strafblad waren zonder tal.

Achraf had het geluk geboren te zijn met een goddelijk uiterlijk. Zachte, welgevormde lippen waar je je tong met een langs zou willen laten strijken, ogen die in ontspannen toestand een geilheid uitstraalden waar zelfs een aseksuele vrouw voor zou zwichten, en een gebeeldhouwd lichaam dat erom smeekte hard aangepakt te worden. Hoewel ze beiden verdomd aantrekkelijke jongemannen waren, was het vooral Achraf die met de heetste meiden het bed deelde. Souleyman liet het niet zo merken, maar hij voelde een dodelijke afgunst in zijn borststreek wanneer een meid op wie hij zijn oog had laten vallen meer in zijn vriend geïnteresseerd leek te zijn.

Achraf was maar de zoon van een simpele kapster en hij had een groot deel van zijn jeugd in armoede doorgebracht. Het was pas later dat zijn vader hem onder zijn hoede had genomen, terwijl Souleymans vader al enkele generaties behoorde tot de nieuwe rijken en hun vermogen aanzienlijk groter was dan dat van de El Arbi's. Toch viel het hem op dat met geld niet alles gekocht kon worden. Af en toe knelde dat feit.

Souleyman had van zijn vader een penthouse gekregen in een van hun appartementsblokken aan de Playa, met uitzicht op de Middellandse Zee. Het was een beetje kitscherig en smakeloos ingericht, met ingekaderde foto's van hemzelf op zijn jetski, naast zijn Porsche, Souleyman op de motorkap van een Lamborghini op een beurs in Nederland,

tegen de flank van een Maserati op een beurs in Berlijn, Souleyman op skivakantie in Zwitserland, Souleyman aan de Seine met een brede glimlach die een metalen beugel tentoonspreidde. In dat appartement haalde hij geregeld zijn onenightstands binnen en was niet te miezerig om hen te delen met Achraf. Zijn vertrouwen in het vrouwvolk was aanzienlijk geslonken nadat zijn vriendin Ghislan hem na een zwoele nacht in het oor had gefluisterd dat ze Achraf intiemer wilde leren kennen.

‘Wil je hem in bed? Mijn zegen heb je. Hier, gebruik dan de sleutel van mijn appartement. En welke condooms wil je?’ Ze had wat onwennig geslikt, zenuwachtig gekucht, want ze wist niet of hij het sarcastisch bedoelde of het wel degelijk meende.

‘Schatje toch, onze relatie was toch open? Daarom vraag ik het je ook.’ Meende hij nu echt wat hij zei? Hij was een man van zijn woord, hij kwam zijn belofte na, liet hen toe in zijn penthouse, liet alles filmen met een camera die hij in de kast verborgen had, en analyseerde de beelden achteraf met Achraf met een kommetje popcorn en wat glazen campari. Hartelijk hadden ze erom gelachen. De een gemeend, de ander met een verwrongen hart. Want hij had echte gevoelens voor haar gekoesterd. Hij wilde zijn stoere aard niet teleurstellen en gunde zijn vriend zagezegd het pleziertje.

Achraf werd haar na één nacht beu en gaf haar door aan een neef van hem, met de beelden en geluiden als sollicitatieargument. Die lichtvoetigheid waarmee hij met vrouwen

omging, knaagde aan Souleyman, want dat gemak, dat een vertrouwen in een volgende verovering verraadde, was iets wat hij niet kende. Voor Souleyman bezweken ze vooral om wat hij bezat. Minder om zijn persoonlijkheid of zijn looks, die ook niet mis waren, maar die in vergelijking met die van zijn vriend wat minder overweldigend waren. Zij zouden hun vaders opvolgen en het imperium verder uitbouwen, ervoor zorgen dat de beste bezittingen in het bezit bleven van de juiste mensen die goede bedoelingen hadden met het land.

Achrafs neef Hafiz, de volgende in de Ghislan-estafette, had het financieel wat minder gemakkelijk. Na vele jaren te hebben gewerkt als metselaar die gespecialiseerd was in gipsen Arabische wand- en plafondversieringen in de stad, werd hem een contract aangeboden om mee te werken aan een driejarig project in Saoedi-Arabië. Omdat hij de armoede wilde ontvluchten en andere oorden wilde verkennen, ging hij gretig in op het aanbod en tekende het contract zonder het grondig te hebben gelezen. Toen hij terugkwam na die drie jaar was hij in een stilzwijgen verzonken. Op de vraag hoe het er eigenlijk was geweest, antwoordde hij ontwijkend. 'Heet, hard labeur, heel knappe vrouwen waar je met je poten van af moest blijven.' In die drie jaar had hij een diepgewortelde haat leren koesteren voor alle bewoners van de oliestaten.

Hafiz had een aangeboren mannelijke trots en een zelf-respect dat onafhankelijk was van materiële zaken en dat hem geregeld in conflict bracht met zijn bazen, die het gewend

waren om in hun wapperende gewaden en met beringde vingers bevelen uit te delen aan hun werkvolk. Het was de manier waarop ze het deden. Druipend van dedain, dikke-nekkerigheid, spot in naam van Allah. De keren dat hij zich moest inhouden om niet in hun besnorde, door de hete zon gebruinde, glimmende gelaten een rochel uit verre diepten te planten, waren ontelbaar. Meestal klemde hij zijn kaken op elkaar en knikte hij nauwelijks zichtbaar. 'Ja, ik zal die opdracht vandaag afwerken.' Hij betrok er een studio met enkele landgenoten die de ontnuchtering nauwelijks te boven konden komen en te trots, te beschaamd waren om aan het thuisfront te vertellen hoe de vork exact in de steel zat. Wanneer hij naar huis belde, grapte hij erop los en vertelde hij over de *Omra* die hij had ondernomen, en hoe goddelijk die ervaring wel was voor hem. Wat er precies gebeurd was, wist niemand. Toen hij terugkeerde naar Marokko, kuste hij de grond, opgetogen eindelijk weer Marokkaan onder de Marokkanen te zijn. Die blijdschap duurde maar even, want toen hij terugkeerde was de werkloosheid gestegen en kon hij bovendien niet opnieuw aan de slag bij zijn vorige werkgever. In Tanger waren de kijkers meer dan ooit gericht op de overkant. Terwijl hij vroeger op vrije dagen naar het strand ging om te zonnebaden en te genieten van het vrouwelijk schoon, bracht hij voortaan iedere dag als een vrije dag door, turend naar de blauwe scheiding tussen de oude en de nieuwe wereld. De Overkant werd een obsessie die hem overal achtervolgde, stalkte en op de schouder tikte als een vreemde die hem niet de weg wilde vragen